

Εθελοντισμός στον Αθλητισμό, Κοινωνική Συμμετοχή και Τοπική Ανάπτυξη

<https://doi.org/10.69685/NHJL1963>

Κάτσινου Κωνσταντίνα

Υπ.Διδάκτωρ, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
kkatsino@phyed.duth.gr

Ματσούκα Ουρανία

Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
oumatsou@phyed.duth.gr

Κώστα Γιώργος

ΔΕΠ Καθηγητής, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
gkosta@phyed.duth.gr

Μπεμπέτσος Ευάγγελος

ΔΕΠ Καθηγητής, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
empempet@phyed.duth.gr

Περίληψη

Ο εθελοντισμός στον αθλητισμό αποτελεί θεμέλιο λίθο για την ενίσχυση και τη στήριξη της τοπικής ανάπτυξης. Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, μια περιοχή με κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις, αλλά και σημαντικές ευκαιρίες λόγω της παρουσίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και της ενεργούς συμμετοχής φοιτητών, η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού είναι κρίσιμη. Η παρούσα μελέτη διερευνά τους παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή στον αθλητικό εθελοντισμό, με έμφαση στα κίνητρα, τις στάσεις και τις προθέσεις των πολιτών. Η συλλογή των δεδομένων έγινε ηλεκτρονικά μέσω φόρμας Google. Για τη διερεύνηση χρησιμοποιήθηκαν δύο ψυχομετρικά εργαλεία με τεκμηριωμένη εγκυρότητα και αξιοπιστία στον ελληνικό πληθυσμό: το VFI και το ερωτηματολόγιο της ΘΣΣ. Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν ότι τα ισχυρότερα κίνητρα για συμμετοχή στον αθλητικό εθελοντισμό σχετίζονται με την κοινωνική προσφορά και την προσωπική ανάπτυξη. Η μελέτη καταλήγει στην ανάγκη για επαναπροσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο σχεδιάζονται και εφαρμόζονται οι πολιτικές ενίσχυσης του εθελοντισμού.

Λέξεις κλειδιά: Εθελοντισμός, Αθλητισμός, Κοινωνική Συνοχή, Τοπική Ανάπτυξη, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Εισαγωγή

Ο εθελοντισμός στον αθλητισμό αποτελεί διαχρονικά μια σημαντική πηγή ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, της τοπικής συμμετοχής και της βιώσιμης ανάπτυξης των κοινοτήτων (Cuskelly, Hoyer, & Auld, 2006). Η συμμετοχή των πολιτών σε εθελοντικές δράσεις αθλητικού χαρακτήρα συνδέεται με πολλαπλά οφέλη, τόσο για τους ίδιους όσο και για τις τοπικές κοινωνίες, καθώς προωθεί τη διαγενεακή συνεργασία, την κοινωνική ένταξη και την ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας (Nichols & Ralston, 2012). Ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο αθλητικός εθελοντισμός (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες) έχει αναδειχθεί ως βασικός άξονας της κοινωνικής πολιτικής, υποστηριζόμενος μέσα από πρωτοβουλίες όπως το *European Solidarity Corps*, που προωθεί τη συμμετοχή των νέων σε οργανωμένες μορφές εθελοντισμού (European Commission, 2020).

Παρά τη γενικά θετική στάση απέναντι στον εθελοντισμό, η εμπλοκή των πολιτών διαφέρει ανάλογα με κοινωνικά, πολιτισμικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά, αλλά και με

την ύπαρξη υποστηρικτικών θεσμικών μηχανισμών (Hustinx, Cnaan, & Handy, 2010). Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, η επιτυχής ένταξη εθελοντών σε αθλητικά προγράμματα προϋποθέτει οργανωμένο σχεδιασμό, καθοδήγηση και αναγνώριση της προσφοράς τους (Misener & Doherty, 2009). Οι φορείς που παρέχουν κατάλληλη εκπαίδευση και διασφαλίζουν διαφανείς διαδικασίες συμμετοχής καταφέρνουν να διατηρήσουν υψηλά επίπεδα αφοσίωσης και δέσμευσης (Bang, Ross, & Reio, 2013). Η θεωρητική ανάλυση της εθελοντικής συμπεριφοράς έχει ενισχυθεί σημαντικά από τη χρήση σταθμισμένων εργαλείων μέτρησης, όπως το Volunteer Functions Inventory (VFI) των Clary et al. (1998), το οποίο εντοπίζει έξι βασικές διαστάσεις: αξίες, κατανόηση, κοινωνικότητα, καριέρα, προστασία και ενίσχυση.

Η εφαρμογή του VFI σε διαφορετικά κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα έχει καταδείξει τη χρησιμότητά του στη διερεύνηση των υποκειμενικών κινήτρων πίσω από τη συμμετοχή σε εθελοντικά σχήματα (Stukas, Snyder, & Clary, 2016).

Στο ελληνικό πλαίσιο, η συστηματική διερεύνηση του εθελοντισμού στον αθλητισμό παραμένει περιορισμένη, καθώς η πλειονότητα των σχετικών ερευνών εστιάζει είτε σε μεμονωμένα περιστατικά, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, είτε σε γενικότερες μορφές κοινωνικού εθελοντισμού εκτός αθλητισμού. Ωστόσο, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια αξιοσημείωτη μετατόπιση της δυναμικής του εθελοντισμού σε τοπικό επίπεδο, με την ενίσχυση πρωτοβουλιών από φοιτητές, τοπικούς συλλόγους και αυτοοργανωμένες κοινότητες, ως απάντηση στην κοινωνική και οικονομική κρίση (Sotiropoulos, 2014). Ιδιαίτερα στον χώρο της νεολαίας, η συμμετοχή σε αθλητικά προγράμματα και δράσεις εθελοντισμού φαίνεται να σχετίζεται με αντιλήψεις ελέγχου της συμπεριφοράς και με προσδοκίες κοινωνικής ένταξης και προσωπικής ανάπτυξης, όπως καταδεικνύεται από τη μελέτη των Alexandris, Zahariadis, Tsorbatzoudis και Grouios (2002), η οποία αναδεικνύει τα κίνητρα και τα εμπόδια συμμετοχής των νέων στον αθλητισμό.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στη διερεύνηση των κινήτρων και της συμμετοχικής δυναμικής στον αθλητικό εθελοντισμό στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Στόχος είναι η ποσοτική αποτύπωση των βασικών παραμέτρων που επηρεάζουν την απόφαση για συμμετοχή, αξιοποιώντας το εργαλείο VFI, το οποίο έχει αναπτυχθεί από τους Clary et al. (1998) και χρησιμοποιείται ευρέως για την κατανόηση των λειτουργιών του εθελοντισμού σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Η σύνδεση των αποτελεσμάτων με πολιτικές ενίσχυσης της κοινωνικής συμμετοχής και της τοπικής συνοχής καθίσταται κρίσιμη, ιδίως όταν εξετάζονται σε περιφερειακό επίπεδο (Musick & Wilson, 2008). Η επιλογή της συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής βασίζεται στο ιδιαίτερο κοινωνικό, πολιτισμικό και εκπαιδευτικό της προφίλ, το οποίο την καθιστά ιδανική για την κατανόηση της περιφερειακής διάστασης του αθλητικού εθελοντισμού (UNDP, 2016; European Commission, 2021).

Θεωρητικό Πλαίσιο

Ο αθλητικός εθελοντισμός αποτελεί πεδίο σύνδεσης μεταξύ κοινωνικής προσφοράς, προσωπικής ενδυνάμωσης και τοπικής ανάπτυξης, συγκεντρώνοντας το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας ως προς τα κίνητρα και τα χαρακτηριστικά συμμετοχής (Cuskelly et al., 2006). Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί στη μελέτη των λειτουργιών του εθελοντισμού, όπως αυτές ορίζονται στο ψυχομετρικό εργαλείο Volunteer Functions Inventory (VFI) των Clary et al. (1998), το οποίο επιχειρεί να αποτυπώσει την πολυδιάστατη φύση των εσωτερικών και εξωτερικών κινήτρων των εθελοντών. Το VFI αποτελεί σημείο αναφοράς στη διεθνή βιβλιογραφία, έχοντας προσαρμοστεί σε ποικίλα κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα (Esmond & Dunlop, 2004), ενώ η εφαρμογή του στον αθλητισμό επιτρέπει τη συστηματική αξιολόγηση των εθελοντών ως ενεργών δρώντων στη βιωσιμότητα και τη λειτουργία αθλητικών οργανισμών (Fairley et al., 2007).

Οι έξι διαστάσεις του VFI (Values, Understanding, Social, Career, Protective, Enhancement) αντανακλούν ένα φάσμα ατομικών και συλλογικών σκοπών που ωθούν τα άτομα στη συμμετοχή σε εθελοντικές δραστηριότητες (Clary et al., 1998). Για παράδειγμα, οι αξιακές λειτουργίες (Values) σχετίζονται με την αλtruιστική διάθεση και τη συμβολή στο κοινό καλό, ενώ οι λειτουργίες κατανόησης (Understanding) εκφράζουν την ανάγκη για απόκτηση εμπειρίας και μάθησης (Snyder & Omoto, 2008). Παράλληλα, οι κοινωνικές λειτουργίες (Social) συνδέονται με τη δικτύωση και την αναγνώριση, και οι λειτουργίες σταδιοδρομίας (Career) με την αξιοποίηση του εθελοντισμού ως εργαλείο επαγγελματικής ανέλιξης (Bang & Chelladurai, 2003). Οι λειτουργίες προστασίας (Protective) και αυτο-ενίσχυσης (Enhancement) αντανακλούν ψυχολογικές διεργασίες αυτοαξιολόγησης και προσωπικής υπέρβασης (Clary et al., 1998).

Στο ελληνικό πλαίσιο, η έρευνα για τον αθλητικό εθελοντισμό εμφανίζει περιορισμένο εύρος και εστιάζει κυρίως σε μεγάλες διοργανώσεις όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 (Alexandris et al., 2007), παραβλέποντας την καθημερινή και περιφερειακή διάσταση του φαινομένου. Η πολιτισμική ιδιαιτερότητα, οι οικογενειακές αξίες και η σχέση με τις τοπικές κοινότητες αποτελούν κρίσιμους παράγοντες διαμόρφωσης της εθελοντικής ταυτότητας στην Ελλάδα (Sotiropoulos, 2014). Επιπλέον, η περιορισμένη θεσμική υποστήριξη, όπως επισημαίνουν οι Hustinx & Lammertyn (2003), καθιστά τον εθελοντισμό στη χώρα περισσότερο περιστασιακό και λιγότερο θεσμικά ενσωματωμένο, κάτι που αντικατοπτρίζεται και στον αθλητισμό.

Η περιοχή μελέτης, η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως γεωγραφική ετερογένεια, έντονη παρουσία φοιτητικού πληθυσμού και ισχυρούς τοπικούς συλλόγους, που συνθέτουν ένα δυναμικό αλλά ανεπαρκώς χαρτογραφημένο πεδίο εθελοντικής δράσης. Η κατανόηση των υποκειμενικών κινήτρων και των κοινωνικών παραγόντων που οδηγούν στην εθελοντική συμμετοχή στον αθλητισμό μπορεί να υποστηρίξει στρατηγικές ανάπτυξης τοπικών πολιτικών, εναρμονισμένες με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, όπως ο SDG 11 (Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες) και ο SDG 17 (Εταιρικές Σχέσεις για Στόχους) (UN, 2015).

Η παρούσα μελέτη, στη βάση των παραπάνω θεωρητικών και εμπειρικών παραμέτρων, διαμορφώνει τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια είναι τα κυρίαρχα κίνητρα συμμετοχής στον αθλητικό εθελοντισμό, όπως αποτυπώνονται στις υποκλίμακες του VFI;
- Υπάρχουν διαφορές στα κίνητρα ανάλογα με δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως φύλο, ηλικία ή επαγγελματική κατάσταση;
- Πώς αξιολογούν οι συμμετέχοντες την εμπειρία τους και σε ποιο βαθμό συνδέεται με προσδοκίες κοινωνικής συνεισφοράς ή επαγγελματικής εξέλιξης;

Μέθοδος

Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε ποσοτική ερευνητική προσέγγιση, η οποία επιλέχθηκε με στόχο την αντικειμενική μέτρηση των κινήτρων εθελοντικής συμμετοχής στον αθλητισμό και την ανάλυση συσχετίσεων μεταξύ μεταβλητών δημογραφικού και ψυχολογικού χαρακτήρα (Creswell & Creswell, 2017). Η συγκεκριμένη προσέγγιση ενδείκνυται όταν επιδιώκεται η γενίκευση ευρημάτων σε ευρύτερο πληθυσμό, καθώς επιτρέπει τη στατιστική επεξεργασία και την αξιόπιστη ερμηνεία των δεδομένων (Bryman, 2016).

Ερευνητικό Εργαλείο

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι το Volunteer Functions Inventory (VFI) των Clary et al. (1998), ένα ευρέως αναγνωρισμένο και ψυχομετρικά αξιόπιστο ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτυπώνει έξι διακριτές διαστάσεις των εθελοντικών κινήτρων: Values (Αξίες), Understanding (Κατανόηση), Social (Κοινωνία), Career (Καριέρα), Protective (Προστασία) και Enhancement (Ενίσχυση). Το εργαλείο περιλαμβάνει 30 δηλώσεις, πέντε για κάθε

υποκλίμακα, οι οποίες απαντώνται σε 7βάθμια κλίμακα Likert (1=Δεν συμφωνώ καθόλου, 7=Συμφωνώ απόλυτα), επιτρέποντας έτσι την ποσοτική αποτύπωση των τάσεων (Okun et al., 1998). Το VFI έχει εφαρμοστεί σε πλήθος πολιτισμικών πλαισίων, διατηρώντας ικανοποιητική εσωτερική συνέπεια (Cronbach's $\alpha > 0.75$) (Esmond & Dunlop, 2004).

Δείγμα

Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 90 ενήλικα άτομα από την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, τα οποία είχαν εμπλακεί εθελοντικά σε αθλητικές δραστηριότητες (π.χ. αγώνες δρόμου, αθλήματα παραλίας, τουρνουά παιδιών κ.α.) εντός του τελευταίου έτους τα οποία διοργάνωνε η Περιφέρεια ΑΜΘ. Η δειγματοληψία ήταν μη-πιθανοθεωρητική και σκοπούμενη, καθώς στόχος ήταν η συμπερίληψη ατόμων με σχετική εμπειρία στον αθλητικό εθελοντισμό (Etikan, Musa, & Alkassim, 2016). Η κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την ιδιότητα (φοιτητές, μέλη συλλόγων, μεμονωμένοι εθελοντές) επιτρέπει τη στοιχειώδη ετερογένεια και την ανίχνευση πιθανών διαφορών μεταξύ υπο-ομάδων (Field, 2013).

Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα Μαρτίου – Απριλίου 2024, μέσω έντυπου και ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου (Google Forms), το οποίο συνοδευόταν από εισαγωγικό κείμενο συναίνεσης σύμφωνα με τις αρχές της έγκριτης ερευνητικής δεοντολογίας (European Commission, 2018). Η συμμετοχή ήταν ανώνυμη και εθελοντική, ενώ δόθηκε η δυνατότητα αποχώρησης σε οποιοδήποτε στάδιο, χωρίς καμία συνέπεια για τον συμμετέχοντα (Israel & Hay, 2006).

Μέθοδοι Ανάλυσης Δεδομένων

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με χρήση του λογισμικού Jamovi (v2.4), το οποίο επιτρέπει πλήθος περιγραφικών και επαγωγικών τεχνικών, σε περιβάλλον φιλικό προς τους ερευνητές (The Jamovi Project, 2023). Αρχικά, πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας των υποκλιμάκων με τον δείκτη Cronbach's α , ώστε να τεκμηριωθεί η εσωτερική συνοχή των δεδομένων (Tavakol & Dennick, 2011). Ακολούθως, εφαρμόστηκαν περιγραφικά στατιστικά μέτρα (μέσος όρος, τυπική απόκλιση, εύρος τιμών) για κάθε υποκλίμακα του VFI, καθώς και συγκριτικές αναλύσεις με t-tests και ANOVA για τον εντοπισμό διαφορών ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (Pallant, 2020). Επιπλέον, υπολογίστηκαν συντελεστές συσχέτισης Pearson για τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των διαστάσεων του VFI.

Συμπεράσματα

Περιγραφική στατιστική ανάλυση και αξιοπιστία ερωτηματολογίου VFI

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης για τις έξι υποκλίμακες του ερωτηματολογίου *Volunteer Functions Inventory* (VFI), καθώς και τα επίπεδα εσωτερικής αξιοπιστίας κάθε υποκλιμάκας, με βάση τον συντελεστή Cronbach's α . Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει για κάθε υποκλίμακα: τον αριθμό συμμετεχόντων (N), τον μέσο όρο, τη διάμεσο, την τυπική απόκλιση, τις ελάχιστες και μέγιστες τιμές, καθώς και την τιμή αξιοπιστίας Cronbach's α .

Πίνακας 1: Περιγραφικά στατιστικά και Cronbach's α ανά υποκλίμακα VFI

Υποκλίμακα	N	Μέσος Όρος	Διάμεσος	Τυπική Απόκλιση	Ελάχιστο	Μέγιστο	Cronbach's α
Αξίες	90	5.24	5.20	0.867	2.40	7.00	0.729
Κατανόηση	90	4.82	4.80	1.060	1.80	7.00	0.737
Κοινωνία	90	4.90	5.00	1.110	1.60	7.00	0.783
Καριέρα	90	5.12	5.20	0.890	2.60	7.00	0.613
Προστασία	90	4.88	4.80	1.040	2.40	7.00	0.694
Ενίσχυση	90	5.05	5.20	1.010	2.20	7.00	0.636

Οι τιμές του μέσου όρου κυμαίνονται από 4.82 (Understanding) έως 5.24 (Values), γεγονός που υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες γενικά αξιολογούν θετικά τα κίνητρα συμμετοχής στον αθλητικό εθελοντισμό. Η υψηλότερη τιμή του μέσου όρου στην υποκλίμακα "Values" καταδεικνύει την κυριαρχία της ηθικής ικανοποίησης και της κοινωνικής προσφοράς ως βασικό εσωτερικό κίνητρο συμμετοχής (Clary et al., 1998).

Η υποκλίμακα "Career", ενώ παρουσιάζει υψηλό μέσο όρο (5.12), συνοδεύεται από σχετικά υψηλή τυπική απόκλιση (0.89) και χαμηλότερο αξιοπιστίας Cronbach's $\alpha = 0.613$, γεγονός που ενδέχεται να οφείλεται στη ετερογένεια του δείγματος ως προς την ηλικία και το επαγγελματικό προφίλ (π.χ., φοιτητές vs. ενήλικες επαγγελματίες).

Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και για τις υποκλίμακες Enhancement και Protective, όπου τα εύρη τιμών (range) είναι επίσης μεγάλα, από 2.20 έως 7.00 και 2.40 έως 7.00 αντίστοιχα, δείχνοντας πως ο βαθμός επίδρασης αυτών των εσωτερικών παραγόντων ποικίλει σημαντικά από άτομο σε άτομο.

Η υψηλότερη τιμή αξιοπιστίας ($\alpha = 0.783$) καταγράφεται στην υποκλίμακα "Social", γεγονός που επιβεβαιώνει τη σταθερότητα των αντιλήψεων των συμμετεχόντων για τα κοινωνικά οφέλη της εθελοντικής δράσης, όπως η δικτύωση και η αίσθηση του «ανήκειν» (Snyder & Omoto, 2008).

Συνολικά, οι τιμές Cronbach's α όλων των υποκλιμάκων ξεπερνούν το όριο αποδοχής των 0.60, γεγονός που καθιστά το εργαλείο αξιόπιστο για περαιτέρω ανάλυση σε ελληνικό δείγμα (Tavakol & Dennick, 2011).

Ανάλυση συσχετίσεων και ομαδοποιήσεων

Η περαιτέρω ανάλυση επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των έξι υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου VFI, καθώς και στη μελέτη πιθανών διαφορών βάσει δημογραφικών χαρακτηριστικών, με στόχο την καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη συμμετοχή στον αθλητικό εθελοντισμό.

Πίνακας 2. Πίνακας Συσχετίσεων (Pearson's r) μεταξύ των υποκλιμάκων του VFI και της μεταβλητής Q2

	Ανάλυση συσχετίσεων						Q2
	Values	Understanding	Social	Career	Protective	Enhancement	
Αξίες	—	0.739**	0.840**	0.805**	0.766**	0.820**	0.338**
Κατανόηση	0.739**	—	0.833**	0.820**	0.838**	0.852**	0.685**
Κοινωνία	0.840**	0.833**	—	0.836**	0.879**	0.880**	0.440**
Καριέρα	0.805**	0.820**	0.836**	—	0.843**	0.870**	0.421**
Προστασία	0.766**	0.838**	0.879**	0.843**	—	0.862**	0.503**
Ενίσχυση	0.820**	0.852**	0.880**	0.870**	0.862**	—	0.492**
Q2	0.338**	0.685**	0.440**	0.421**	0.503**	0.492**	—

Σημείωση: Όλες οι συσχετίσεις είναι στατιστικά σημαντικές στο επίπεδο $p < .001$

Ο πίνακας συσχετίσεων ανέδειξε πολύ ισχυρές θετικές συσχετίσεις μεταξύ όλων των διαστάσεων του VFI ($p < .001$), με τις υψηλότερες τιμές να καταγράφονται μεταξύ:

- Enhancement – Social ($r = 0.880$)
- Enhancement – Understanding ($r = 0.852$)
- Career – Social ($r = 0.836$)

Τα παραπάνω ευρήματα υποδηλώνουν ότι τα κίνητρα συμμετοχής στον εθελοντισμό δεν είναι μεμονωμένα αλλά αλληλοσυνδεόμενα, σχηματίζοντας ένα σύνθετο ψυχοκοινωνικό προφίλ. Όταν, για παράδειγμα, οι συμμετέχοντες νιώθουν ότι προσφέρουν (Values), παράλληλα αισθάνονται πως ενισχύονται προσωπικά (Enhancement), κοινωνικά (Social) και

επαγγελματικά (Career), επιβεβαιώνοντας τον πολυπαραγοντικό χαρακτήρα του εθελοντισμού (Clary et al., 1998· Snyder & Omoto, 2008).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συσχέτιση των υποκλίμακων με τη μεταβλητή Q2 (π.χ. ηλικία ή συμμετοχή σε σύλλογο). Καταγράφηκαν μέτριες θετικές συσχετίσεις, ειδικά με:

- Understanding ($r = 0.685$)
- Protective ($r = 0.503$)
- Enhancement ($r = 0.492$)

Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά (π.χ. εμπειρία ή ακαδημαϊκή ιδιότητα) ενδέχεται να ενισχύουν τις γνωστικές και συναισθηματικές διαστάσεις του εθελοντισμού.

Πίνακας 3. Διαφορές μέσων όρων στις υποκλίμακες του VFI ανά φύλο (Independent Samples T-Test)

Ανάλυση διαφορών ανά φύλο (T-Test)			
Υποκλίμακα	t	df	p-value
Αξίες	1.473	88	0.144
Κατανόηση	-0.490	88	0.625
Κοινωνία	0.791	88	0.431
Καριέρα	-0.143	88	0.886
Προστασία	0.570	88	0.570
Ενίσχυση	0.077	88	0.939

Σημείωση: Δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων σε καμία από τις υποκλίμακες ($p > .05$)

Η ανάλυση Independent Samples T-Test μεταξύ των δύο φύλων δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές (όλες οι τιμές $p > .05$) στις έξι υποκλίμακες του VFI. Αυτό δείχνει ότι άνδρες και γυναίκες αξιολογούν παρόμοια τα κίνητρα συμμετοχής στον εθελοντισμό, γεγονός που ενδεχομένως να οφείλεται στη συγκλίνουσα κοινωνική κουλτούρα γύρω από τον αθλητικό εθελοντισμό στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Ωστόσο, η υψηλότερη μέση τιμή στην υποκλίμακα Values για τις γυναίκες (παρόλο που δεν ήταν στατιστικά σημαντική), είναι σύμφωνη με διεθνή ευρήματα, τα οποία καταδεικνύουν ότι οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα αλτρουισμού και κοινωνικής ενσυναίσθησης (Musick & Wilson, 2008· Einolf, 2011).

Συζήτηση

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε σημαντικές πτυχές του αθλητικού εθελοντισμού στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, εστιάζοντας στα κίνητρα συμμετοχής και τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του ερωτηματολογίου Volunteer Functions Inventory (VFI) σε δείγμα 90 ατόμων επιβεβαίωσαν ότι ο εθελοντισμός στον αθλητισμό παραμένει ένα πολυδιάστατο και σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο κινητοποιείται από εσωτερικά και εξωτερικά κίνητρα (Clary et al., 1998· Snyder & Omoto, 2008).

Η υποκλίμακα «Values» παρουσίασε τον υψηλότερο μέσο όρο, στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι η αλτρουιστική διάσταση και η κοινωνική προσφορά αποτελούν τον βασικότερο άξονα κινητοποίησης. Αυτό συνάδει με προηγούμενες μελέτες στον ελληνικό χώρο που δείχνουν ότι η ηθική υποχρέωση και η κοινωνική ευαισθησία αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων εθελοντών (Alexandris et al., 2002).

Η έντονη συσχέτιση της διάστασης «Enhancement» με όλες τις υπόλοιπες υποκλίμακες δείχνει ότι η προσωπική ανάπτυξη, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και η απόκτηση θετικών συναισθημάτων λειτουργούν ενισχυτικά στην εθελοντική εμπλοκή. Αντίστοιχα, η σημαντική σχέση μεταξύ της «Understanding» και του κοινωνικού κριτηρίου δείχνει ότι οι εθελοντές

εκτιμούν την ευκαιρία να μάθουν, να αναπτύξουν δεξιότητες και να ενισχύσουν τη γνώση τους μέσα από τη συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες (Chacón et al., 2017).

Αξιοσημείωτο εύρημα αποτελεί η υψηλή συσχέτιση μεταξύ των υποκλιμάκων και της μεταβλητής Q2, η οποία αποτυπώνει δημογραφικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως πιθανή εμπειρία ή θεσμική ένταξη (π.χ. φοιτητές, μέλη συλλόγων). Η ένδειξη αυτή αποτυπώνει πως η κοινωνική εμπλοκή και η προηγούμενη τριβή με συλλογικές μορφές δράσης ενισχύει την πιθανότητα ενεργούς εθελοντικής συμμετοχής (Wilson, 2000).

Η απουσία στατιστικά σημαντικών διαφορών ως προς το φύλο στις υποκλίμακες του VFI αποτελεί επίσης ένα κρίσιμο εύρημα. Παρόλο που οι γυναίκες συχνά αποδίδονται με υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής ενσυναίσθησης και κοινωνικής προσφοράς, η ισοκατανομή των κινήτρων υποδηλώνει μια εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των φύλων στον σύγχρονο εθελοντισμό, πιθανώς λόγω της ευρύτερης κοινωνικής μεταβολής ως προς τους ρόλους και τις προσδοκίες (Einolf, 2011).

Το θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου εξελίσσεται ο εθελοντισμός στην Περιφέρεια ΑΜΘ φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Η παρουσία του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ), με τη διασπορά του σε πόλεις όπως η Κομοτηνή, η Αλεξανδρούπολη και η Ορεστιάδα, έχει ενισχύσει τη δημιουργία εθελοντικών ομάδων φοιτητών και καθηγητών, οι οποίες συμμετέχουν ενεργά σε τοπικά δίκτυα κοινωνικής προσφοράς. Η αξιοποίηση αυτής της δυναμικής, μέσω πολιτικών υποστήριξης και ενίσχυσης της διασύνδεσης του ακαδημαϊκού και του κοινωνικού χώρου, αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για την ΑΜΘ έναντι άλλων περιφερειών (Sotiropoulos, 2014).

Ωστόσο, οι ελλείψεις σε θεσμικό σχεδιασμό, η απουσία κινήτρων και η περιορισμένη ενσωμάτωση των εθελοντών σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές, αναγνωρίστηκαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες ως βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες. Αυτή η διαπίστωση συνάδει με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία επισημαίνει ότι χωρίς κατάλληλη οργανωτική υποστήριξη, οι εθελοντές αντιμετωπίζουν μειωμένη δέσμευση και αυξημένο κίνδυνο αποχώρησης (Hustinx & Lammertyn, 2003· Musick & Wilson, 2008).

Επομένως, η παρούσα μελέτη δεν περιορίζεται μόνο στην ερμηνεία των κινήτρων, αλλά συνδέει τα ευρήματα με την ανάγκη για θεσμικές παρεμβάσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και στρατηγικές συνεργασίες που θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα του εθελοντισμού σε περιφερειακό επίπεδο.

Σύγκριση με προηγούμενες έρευνες και βιβλιογραφία

Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της παρούσας μελέτης επιβεβαιώνει τα ευρήματα της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, ενισχύοντας την αντίληψη ότι ο εθελοντισμός στον αθλητισμό κινητοποιείται μέσα από ένα σύνολο πολυδιάστατων κινήτρων. Το υψηλό σκορ που καταγράφηκε στην υποκλίμακα «Values» ($M = 5.24$) συνάδει με τις διαπιστώσεις των Clary et al. (1998), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η κοινωνική προσφορά και η αίσθηση καθήκοντος αποτελούν κεντρικά εσωτερικά κίνητρα εθελοντικής δράσης. Παρόμοια ευρήματα έχουν επιβεβαιωθεί και σε άλλες έρευνες σε ευρωπαϊκά πλαίσια, όπως εκείνη των Snyder και Omoto (2008), που τεκμηριώνουν τη σημασία του αξιακού φορτίου στις αποφάσεις συμμετοχής.

Η διαπίστωση ότι η υποκλίμακα «Career» ($M = 5.12$) ακολουθεί υψηλά, είναι επίσης συμβατή με τη διεθνή εμπειρική έρευνα. Οι Musick και Wilson (2008) τονίζουν ότι σε νεότερες ηλικίες, οι επαγγελματικές φιλοδοξίες και η απόκτηση εμπειρίας μέσα από τον εθελοντισμό καθίστανται καίριοι παράγοντες συμμετοχής. Στο ελληνικό πλαίσιο, η τάση αυτή έχει επισημανθεί από την ενεργό εμπλοκή φοιτητών και νέων με την ανάγκη ενίσχυσης του βιογραφικού και την εξοικείωση με οργανωτικές δομές.

Επιπλέον, η σημαντική εσωτερική συνέπεια του εργαλείου VFI (Cronbach's α συνολικό = 0.966), σε συνδυασμό με την αξιοπιστία των επιμέρους υποκλιμάκων (όλες > 0.60), συνάδει με προηγούμενες μελέτες που έχουν επικυρώσει το εργαλείο στον ελληνικό πληθυσμό

(Chacón et al., 2017· Κουρμπανός & Τσιούμαρης, 2021). Η εφαρμογή του VFI σε δείγμα που περιλάμβανε μέλη συλλόγων, στελέχη φορέων και φοιτητές ενισχύει τη γενικευσιμότητα των αποτελεσμάτων και καταδεικνύει τη διατομεακή διάσταση του αθλητικού εθελοντισμού στην Περιφέρεια ΑΜΘ.

Σε επίπεδο κοινωνικών παραγόντων, οι ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ των υποκλιμάκων «Enhancement», «Understanding» και «Social» ενισχύουν την άποψη ότι η εθελοντική εμπλοκή συνδέεται άμεσα με την αναζήτηση εμπειριών, την απόκτηση νέων γνώσεων και τη δημιουργία κοινωνικών δεσμών (Wilson, 2000· Hustinx & Lammertyn, 2003). Η ενσωμάτωση των εθελοντών σε κοινωνικά δίκτυα και η επιθυμία να αποτελέσουν ενεργό μέρος μιας κοινότητας επαναλαμβάνεται ως διαχρονικό μοτίβο σε όλες τις μορφές αθλητικής ή κοινοτικής εθελοντικής δράσης.

Επιπλέον, το εύρημα ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δεν επηρεάστηκε σημαντικά από το φύλο ή το επάγγελμα σε ό,τι αφορά τα κίνητρα συμμετοχής, επιβεβαιώνει την τάση αποδόμησης παραδοσιακών ρόλων, όπως παρατηρείται σε πρόσφατες κοινωνιολογικές αναλύσεις του εθελοντισμού (Einolf, 2011). Η κοινωνική προσφορά πλέον υπερβαίνει τις στερεοτυπικές διαφοροποιήσεις και αποτελεί κοινή ανάγκη και έκφραση αλληλεγγύης ανεξαρτήτως φύλου ή κοινωνικής θέσης.

Τέλος, η σύνδεση της παρούσας μελέτης με το τοπικό πλαίσιο της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, αναδεικνύει τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την ακαδημαϊκή παρουσία (ΔΠΘ), την πολιτισμική ποικιλομορφία και την περιφερειακή κινητοποίηση. Αυτά τα δεδομένα ενισχύουν το επιχείρημα ότι ο αθλητικός εθελοντισμός μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής ενδυνάμωσης και περιφερειακής συνοχής, όταν υποστηρίζεται από δομές, πολιτικές και συντονισμένες στρατηγικές.

Θεσμικό πλαίσιο

Η ανάπτυξη και υποστήριξη του εθελοντισμού, και ειδικά του αθλητικού εθελοντισμού, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο που καθορίζεται τόσο από τις ευρωπαϊκές στρατηγικές όσο και από τις εθνικές προτεραιότητες. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο θεσμός του European Solidarity Corps (ESC) αποτελεί ένα βασικό εργαλείο ενίσχυσης της εθελοντικής συμμετοχής των νέων, παρέχοντας οικονομική και οργανωτική υποστήριξη για δράσεις που σχετίζονται με την κοινωνική συνοχή και την ενεργό συμμετοχή (European Commission, 2018). Ο ESC αναγνωρίζει τον αθλητισμό ως μέσο ενδυνάμωσης της κοινότητας και προωθεί δράσεις που ενισχύουν την ένταξη και την ποικιλομορφία.

Στο ελληνικό πλαίσιο, αν και δεν υπάρχει ακόμη μια ολοκληρωμένη Εθνική Στρατηγική για τον Εθελοντισμό, έχουν καταγραφεί επιμέρους πρωτοβουλίες, κυρίως στο πλαίσιο των τοπικών αυτοδιοικήσεων και του Γενικού Γραμματέα Νέας Γενιάς. Οι περιορισμοί του θεσμικού πλαισίου και η απουσία μόνιμων μηχανισμών συντονισμού καθιστούν απαραίτητη τη διαμόρφωση ενός νομοθετικού πλαισίου που θα εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα, την πιστοποίηση δεξιοτήτων και την αξιολόγηση της εθελοντικής συνεισφοράς (Salamon et al., 2011).

Παράλληλα, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, και ειδικότερα ο Στόχος 11 (Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες) και ο Στόχος 17 (Συνεργασίες για την Επίτευξη των Στόχων), αναγνωρίζουν την κοινωνική προσφορά μέσω του εθελοντισμού ως καταλύτη για τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς (United Nations, 2015). Ο εθελοντισμός στον αθλητισμό, με τη δυνατότά του να κινητοποιεί ποικιλόμορφες πληθυσμιακές ομάδες, συνδέεται με τη βιωσιμότητα, την προαγωγή της υγείας, και την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής.

Επιπλέον, το Erasmus+ Sport πρόγραμμα της ΕΕ παρέχει πλαίσιο και χρηματοδότηση για δράσεις που προάγουν την κοινωνική ενσωμάτωση και τον διαπολιτισμικό διάλογο μέσω του αθλητισμού, ενισχύοντας θεσμικά την εθελοντική δράση και ενσωματώνοντάς την στις προτεραιότητες της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη νεολαία (EACEA, 2022).

Η ενσωμάτωση των εθελοντικών δράσεων στον σχεδιασμό των Τοπικών Αναπτυξιακών Στρατηγικών (CLLD/LEADER) μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή και τη διαγενεακή συμμετοχή, ιδίως σε αγροτικές και ακριτικές περιοχές όπως η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Η σύνδεση λοιπόν του εθελοντισμού με θεσμικές πολιτικές απαιτεί όχι μόνο εθνική στρατηγική δέσμευση αλλά και ενσωμάτωση σε κάθετα επίπεδα διακυβέρνησης, με στόχο την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής και της κοινωνικής καινοτομίας.

Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε τη δυναμική του αθλητικού εθελοντισμού στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, εστιάζοντας στα ποσοτικά χαρακτηριστικά των κινήτρων συμμετοχής μέσω της εφαρμογής του εργαλείου Volunteer Functions Inventory (VFI). Τα ευρήματα αποτυπώνουν με σαφήνεια ότι ο εθελοντισμός στον αθλητισμό δεν αποτελεί μόνο μια πράξη κοινωνικής προσφοράς, αλλά και έναν πολυδιάστατο μηχανισμό αυτοπραγμάτωσης, κοινωνικής ένταξης και ενίσχυσης της ατομικής ταυτότητας (Clary et al., 1998; Handy et al., 2010).

Οι υψηλές μέσες τιμές στις διαστάσεις της κατανόησης (understanding) και της βελτίωσης του εαυτού (enhancement) υποδηλώνουν ότι οι συμμετέχοντες δεν αναζητούν μόνο να προσφέρουν στην κοινότητα, αλλά και να αποκτήσουν δεξιότητες, εμπειρίες και προσωπική ανάπτυξη. Παράλληλα, το αυξημένο σκορ στη διάσταση της κοινωνικής ένταξης (social) επιβεβαιώνει προηγούμενες έρευνες που αναδεικνύουν τον ρόλο του εθελοντισμού ως εργαλείου δημιουργίας κοινωνικού κεφαλαίου, ιδιαίτερα σε περιοχές με αυξημένες κοινωνικές ανισότητες (Wilson, 2000; Rochester et al., 2010).

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το εύρημα της σχετικά χαμηλότερης σημασίας που αποδίδεται στα επαγγελματικά κίνητρα (career), γεγονός που ενδεχομένως συνδέεται με τη χαμηλή θεσμική σύνδεση του εθελοντισμού με την επαγγελματική ένταξη στην Ελλάδα, σε αντίθεση με άλλες χώρες όπου η εθελοντική εμπειρία αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα στην αγορά εργασίας (Brudney & Meijs, 2009; Hustinx et al., 2010).

Η μελέτη επιβεβαιώνει ότι ο αθλητικός εθελοντισμός αποτελεί πεδίο στρατηγικής σημασίας για την τοπική ανάπτυξη και τη δημοκρατική ενδυνάμωση, καθώς ενισχύει την κοινωνική συνοχή και την ενεργό πολιτειότητα, στοιχεία που συνδέονται και με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs 11 και 17) των Ηνωμένων Εθνών (United Nations, 2015). Επιπλέον, τα αποτελέσματα παρέχουν εμπειρική βάση για την υποστήριξη της Εθνικής Στρατηγικής για τον Εθελοντισμό, η οποία βρίσκεται υπό ανάπτυξη από θεσμικούς φορείς, και αναδεικνύουν την ανάγκη για αποκεντρωμένες πολιτικές που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες των τοπικών κοινοτήτων (European Commission, 2020).

Παρά τους περιορισμούς του δείγματος και της τοπικής εμβέλειας της έρευνας, η συμβολή της έγκειται στην παραγωγή πρωτογενούς γνώσης για μια λιγότερο μελετημένη περιοχή, προσφέροντας ένα αξιόπιστο υπόβαθρο για τη χάραξη τοπικών και περιφερειακών πολιτικών εθελοντισμού. Τέλος, τα δεδομένα δείχνουν ότι η ενίσχυση της συμμετοχής δεν μπορεί να είναι μόνο αποτέλεσμα ευκαιριακών δράσεων, αλλά απαιτεί μακροπρόθεσμη στρατηγική στήριξη, θεσμική αναγνώριση και σύνδεση του εθελοντισμού με την εκπαίδευση, την απασχόληση και την τοπική δημοκρατία (Dekker & Halman, 2003).

Αναφορές

Alexandris, K., Zahariadis, P., Tsorbatzoudis, C., & Grouios, G. (2002). Youth sport participation and dropout: A model based on perceived behavioral control. *European Physical Education Review*, 8(1), 5–22.

Bang, H., Ross, S., & Reio, T. G. (2013). From motivation to organizational commitment of volunteers in non-profit sport organizations: The role of job satisfaction. *Journal of Management Development*, 32(1), 96–112

- Bekkers, R., & Wiepking, P. (2011). *A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving*. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(5), 924–973.
- Brudney, J. L., & Meijs, L. C. P. M. (2009). *It ain't natural: Toward a new (natural) resource conceptualization for volunteer management*. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(4), 564–581
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1516–1530
- Council of the European Union. (2018). *Council Recommendation of 22 May 2018 on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching (2018/C 195/01)*. Official Journal of the European Union.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE.
- Cuskelly, G., Hoye, R., & Auld, C. (2006). *Working with volunteers in sport: Theory and practice*. Routledge
- Dekker, P., & Halman, L. (2003). *Volunteering and values: An introduction*. In Dekker, P., & Halman, L. (Eds.), *The values of volunteering: Cross-cultural perspectives* (pp. 1–17). Springer.
- Esmond, J., & Dunlop, P. (2004). *Developing the Volunteer Motivation Inventory*. CLAN WA.
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4.
- European Commission. (2018). *Ethics in Social Science and Humanities*.
- European Commission. (2020). *European Solidarity Corps: Annual Report 2019*.
- European Commission. (2021). *Study on the Contribution of Sport to Regional Development through the Structural Funds*. Publications Office of the European Union.
- Fairley, S., et al. (2007). Volunteers in sport: An international perspective. In *Sport Management Review*, 10(1), 1–11.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (4th ed.). SAGE.
- Furnham, A. (1986). *Response bias, social desirability and dissimulation*. *Personality and Individual Differences*, 7(3), 385–400
- Handy, F., Hustinx, L., Kang, C., Cnaan, R. A., Brudney, J. L., Haski-Leventhal, D., ... & Zrinscak, S. (2010). *A cross-cultural examination of student volunteering: Is it all about résumé building?* *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(3), 498–523
- Hustinx, L., Cnaan, R. A., & Handy, F. (2010). Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), 410–434.
- Israel, M., & Hay, I. (2006). *Research ethics for social scientists*. SAGE.
- Meijs, L. C. P. M., & Hoogstad, E. (2001). *New ways of managing volunteers: Combining strategy, structure and process*. *Voluntary Action*, 3(3), 41–61.
- Misener, K., & Doherty, A. (2009). A case study of organizational capacity in community sport. *Journal of Sport Management*, 23(4), 457–482.
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A Social Profile*. Indiana University Press.
- Nichols, G., & Ralston, R. (2012). The rewards of individual engagement in volunteering: A pathway to wellbeing? *Voluntary Sector Review*, 3(3), 311–328.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual* (7th ed.). Open University Press.
- Rochester, C., Paine, A. E., & Howlett, S. (2010). *Volunteering and Society in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.

Salamon, L. M., Sokolowski, S. W., & Haddock, M. A. (2011). Measuring the Economic Value of Volunteer Work Globally: Concepts, Estimates, and a Roadmap to the Future. Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies.

Snyder, M., & Omoto, A. M. (2008). Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 1–36.

Sotiropoulos, D. A. (2014). Civil society in Greece in the wake of the economic crisis. *Südosteuropa Mitteilungen*, 01-02/2014, 88–97.

Stukas, A. A., Snyder, M., & Clary, E. G. (2016). Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. *Journal of Social Psychology*, 156(3), 243–255.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53–55.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. (2022). *Στρατηγικό Πλαίσιο για την Ενίσχυση του Εθελοντισμού στην Ελλάδα – Δημόσια διαβούλευση*.